Större perspektiv och kritiskt förhållningssätt i juristutbildningen

JONAS EBBESSON & JESSIKA VAN DER SLUIJS*

I den här artikeln beskriver vi Juridiska fakultetens vid Stockholms universitet ambition att förbättra juristutbildningen genom att i stor utsträckning ändra inriktningen på undervisningen och examinationen. Syftet är att lägga större tyngd på generella, principiella och vetenskapliga perspektiv och att öka studenternas kritiska förhållningssätt till juridiken.

1. Juristutbildningen formar framtidens jurister

Juristutbildningen formar våra jurister. Som introduktionen till en bok, som på ett avgörande sätt får betydelse för läsningen av efterföljande kapitel, påverkar juristutbildningen väsentligen juristernas ”läsning” av rättsordningen och juridiken, och deras rättstänkande generellt under och efter utbildningen. Juristutbildningen lägger grunden för förståelsen av vad det rättsliga systemet är, hur rättsregler utvecklas och tillämpas, och vad jurister gör. Här bekantar studenten sig med grundläggande begrepp och lär sig se rättsliga sammanhang nationellt, inom EU och internationellt, här får studenten insikter om rättens och rättsstatens förhållande till och betydelse för ett demokratiskt samhälle, här fördjupar sig studenten i olika rättsliga processer och utvecklar tekniker för att kunna närma sig och hantera olika rättsliga situationer. Och inte minst, här börjar de blivande juristerna skapa sin självbild.

Så, vad bör studenterna kunna när de är klara med sin utbildning och vilket ansvar har universiteten som utbildar jurister? Mer konkret: vilken grund, vilka kunskaper och vilka färdigheter ska juristerna ha med sig när de är klara med juristutbildningen?[1]

* Jonas Ebbesson, professor i miljörätt och dekan vid Juridiska fakulteten, 1 januari 2012–31 december 2017. Jessika van der Sluijs, professor i civilrätt, prodekan vid Juridiska fakulteten, 1 januari 2015–31 december 2017, och dekan från 1 januari 2018. Tack till Catharina Sitte Durling, chef vid Juridiska fakultetskansliet, för synpunkter på utkast till artikeln.

[1] Vi har båda skrivit om juristutbildningen i olika sammanhang. Se J. Ebbesson, ”Hur kan juristutbildningarna möta kraven i ett alltmer förrättsligat samhälle?”, Dagens juridik, 2013-04-26, http://www.dagensjuridik.se/2013/04/hur-kan-juristutbildningarna-mota-kraven; J. Ebbesson,

Alla lärosäten brottas kontinuerligt med kvalitetsfrågor i utbildningen och Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet har haft särskild anledning att ägna sig åt dessa frågor. Juristutbildningen vid Stockholms universitet var den enda i hela landet som i dåvarande Högskoleverkets (HSV) granskning 2012 fick omdömet ”bristande kvalitet”. Formellt var detta ingen liten sak: beslutet innebar ju att HSV ifrågasatte Stockholms universitets tillstånd att utfärda juristexamen. Ett år senare kunde Stockholms universitet visa för Universitetskanslerämbetet (UKÄ), som hade ersatt HSV, att tillräckliga åtgärder var genomförda för att få bedömningen ”hög kvalitet”, med följd att UKÄ inte längre ifrågasatte universitetets tillstånd att utfärda juristexamen.

Men fakulteten har därefter gått vidare med mer fördjupad reflektion och omfattande arbete med utbildningen, i syfte att vidga perspektiven och främja studenternas kritiska förhållningssätt på Juristprogrammet. HSV:s beslut har på ett tydligt sätt engagerat lärarkollegiet på fakulteten. Beslutet har haft den positiva effekten att mycket mer omfattande åtgärder har kunnat beslutas och även genomföras för att förbättra utbildningen än som sannolikt hade varit möjligt om HSV istället hade bedömt att Juristprogrammet vid Stockholms universitet höll ”god kvalitet”. Så vad som från början var ett negativt besked har resulterat i en positiv förändring och ett fortsatt utvecklingsarbete.

I denna artikel beskriver vi vad Juridiska fakulteten har gjort efter det att Juristprogrammet återigen blev godkänt 2013; dess ambitioner, beslut och åtgärder för att ytterligare förbättra juristutbildningen och göra den mer relevant. Vi vill utveckla en ”Stockholmsmodell” som lägger större tyngd än hittills på generella, principiella och vetenskapliga perspektiv, som sätter juridiken i ett större sammanhang och som ökar studenternas kritiska förhållningssätt till juridiken. Mycket har gjorts för att genomföra detta, men mycket återstår.

Diskussionen om hur vi utbildar studenterna till jurister bör intressera inte bara universitetet och tillsynsmyndigheter, utan även praktiskt verksamma jurister, potentiella arbetsgivare för utexaminerade jurister och samhället i stort.

2. Examensmålen för juristexamen

De flesta jurister och juriststudenter bekymrar sig säkert lite om vilka krav högskoleförordningen uppställer för juristexamen. Men examensmålen är på allvar. När HSV genomförde sin granskning utgjorde examensmålen den checklista,

”Samhällets mångfald måste återspeglas bland juristerna”, Dagens juridik, 2014-05-05, http://www.dagensjuridik.se/2014/05/samhallets-mangfald-maste-aterspeglas-bland-juristerna; J. Ebbesson och C. Lernestedt, ”’Rätt och samhälle’ åter – om juristutbildningen”, JT 2002–03 s. 973; J. van der Sluijs och M. Zamboni, ”Från ’att tänka som en jurist’ till ’att vara en jurist’: några förslag till reformering av juristprogrammet vid Stockholms universitet”, JT 2012–13 s. 563.

utifrån vilken alla juristutbildningar i landet granskades. Universiteten måste kunna visa att samtliga examensmål är uppfyllda. Annars riskerar de att få examenstillståndet indraget, vilket var det skarpa läge som Stockholms universitet tog sig ur 2012-13. Examensmålen som gällde vid HSV:s bedömning 2012 och som gällt sedan dess kompletteras med ett nytt examensmål från och med 1 juli 2018 (se nedan).[2]

Den övergripande målformuleringen är att ”[f]ör juristexamen skall studenten visa sådan kunskap och förmåga som krävs för att arbeta inom yrken för vilka juristexamen är ett behörighetskrav samt inom annan yrkesverksamhet inom det juridiska området som förutsätter sådan kunskap och förmåga.” Detta mål konkretiseras med 13 examensmål (14 examensmål från och med 1 juli 2018) på följande sätt:

Kunskap och förståelse

För juristexamen ska studenten

- visa kunskap om områdets vetenskapliga grund samt insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete,
- visa fördjupad kunskap i och förståelse av centrala juridiska ämnen samt kunskap i andra ämnen som är av särskild betydelse för tillämpningen av de juridiska kunskaperna,
- visa kännedom om rättssystemets roll nationellt och internationellt,
- visa kunskap om sådana samhälls- och familjeförhållanden som påverkar kvinnors och mäns livsbetingelser,
- och, från och med 1 juli 2018, visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.[3]

[2] Högskoleförordningen, 6 kap. och bilaga 2.

[3] Denna ändring genomfördes för en rad universitetsutbildningar, inte bara för juristexamen. Juridiska fakulteten och även Stockholms universitet i sin helhet var i sina remissvar kritiska till denna ändring. Skälet till fakultetens kritik var inte att det skulle vara oviktigt med kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer utan dels att denna kunskap redan ryms inom befintliga examensmål, dels att ”skrivningen kan läsas motsatsvis; som att andra former av förtryck inte ges samma prioritet. Varför ska examensbeskrivningarna inte innefatta våld som begåtts på grund av nationalitet, etniskt ursprung, religion, socioekonomiska förhållanden eller sexuell läggning? Mot denna bakgrund är fakultetsnämnden, trots det goda syftet, klart tveksam till den föreslagna ändringen.” Se Juridiska fakulteten, Stockholms universitet, *Synpunkter på delning av förslag på ändring av högskoleförordningen (1993:100), examensbeskrivningar, bilaga 2* (2017-06-26).

Färdighet och förmåga

För juristexamen ska studenten

- visa fördjupad förmåga att tillämpa kunskap samt att göra kvalificerade bedömningar,
- visa fördjupad förmåga att använda olika tolknings- och tillämpningsmetoder inom juridik,
- *visa förmåga att systematiskt, kritiskt och självständigt identifiera, formulera och analysera frågeställningar samt planera och genomföra kvalificerade uppgifter inom givna tidsramar,*
- visa förmåga att arbeta såväl individuellt som i samverkan med andra, och
- visa förmåga att i såväl nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt klart redogöra för och diskutera sina slutsatser i dialog med olika grupper.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

För juristexamen ska studenten

- *visa förmåga att inom området göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga och samhälleliga frågor, såsom de mänskliga rättigheterna och etiska aspekter,*
- visa förmåga till ett självständigt och kritiskt förhållningssätt gentemot rättssystemet,
- visa förmåga till ett professionellt förhållningssätt, och
- visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att fortlöpande utveckla sin kompetens.

Dessa examensmål – läs: krav – måste lärosätet kunna ”bocka av” beträffande *samtliga* studenter som tar juristexamen. Med andra ord ska även den student som genomgående får det lägsta godkända betyget (”B”) ha erhållit sådan kunskap, förståelse, förmåga och förhållningssätt. Till dessa examensmål kan lärosätena lägga egna preciserade krav.[4] Obligatoriskt är att studenten inom ramen

[4] Stockholms universitet har *två* kompletterande krav. För juristexamen ska studenten kunna visa: ”kunskap om den rättsliga regleringen inom de rättsområden som rör skyddet av den yttre miljön, hälsoskyddet och behovet av ett hållbart utnyttjande av naturresurserna” och ”grundläggande insikter i principiellt viktiga och i det praktiska rättslivet förekommande rättstraditioner”. Se *Utbildningsplan för juristexamen vid Stockholms universitet* (JJUPG. Fastställd av Juridiska fakultetsnämnden (del) 2011-10-17. Reviderad 2012-03-12. Reviderad 2012-12-04. Reviderad 2013-12-04. Reviderad 2015-03-12. Reviderad av Juridiska fakultetens utbildningsutskott 2016-03-08. Reviderad Juridiska fakultetsnämnden 2017-05-05).

för juristexamen också ska ha fullgjort ett självständigt arbete (examensarbete) motsvarande en termin (30 högskolepoäng).

3. Från bristande till hög kvalitet på Juristprogrammet

Examensmålen är omfattande och ambitiösa, samtidigt som de är flexibla i hur undervisningen ska genomföras för att uppnå målen. De två examensmål som är kursiverade i listan ovan fick Stockholms universitet underkänt på, nämligen att kunna visa:

- förmågan att systematiskt, kritiskt och självständigt identifiera, formulera och analysera frågeställningar samt planera och genomföra kvalificerade uppgifter inom givna tidsramar; och
- förmågan att inom området göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga och samhälleliga frågor, såsom de mänskliga rättigheterna och etiska aspekter

HSV beslutade alltså att ge juristutbildningen vid Stockholms universitet omdömet ”bristande kvalitet” eftersom universitetet inte ansågs säkra dessa två examensmål.[5] Därmed ifrågasatte HSV, som sagt, Stockholms universitets tillstånd att utfärda juristexamen. HSV:s bedömning baserades till stor del på en granskning av 24 slumpmässigt utvalda examensarbeten och HSV fann att flera av dessa arbeten var klart bristfälliga i förhållande till de två återgivna examensmålen. Även om fokus i HSV:s bedömning låg på själva examensarbetet, är det viktigt att förstå att examensmålen inte bara uppnås genom examensarbetet, utan i åtskilliga moment under hela utbildningen. Så visst kan man ha synpunkter på HSV:s bedömning och på att beslutet vilar på ett begränsat underlag. Vi menar att juristutbildningen vid Stockholms universitet även vid denna tid i stora delar var en bra utbildning.[6] Likväl satte HSV fingret på svagheter i vår utbildning som förtjänade kritik.

Juridiska fakulteten hade redan 2011, dvs. året innan HSV:s bedömning, beslutat om en reformering av Juristprogrammet, som formellt innebar en ny studieordning. Denna reform påbörjades 2012, just vid tiden för HSV:s beslut, och innebar att flera skriftliga och muntliga moment infördes i utbildningen, att vissa kurser flyttades till andra terminer inom programmet, och att längden på vissa kurser ändrades. Reformen innebar däremot inga större förändringar av

[5] Högskoleverket, beslut 4 september 2012, ”Kvalitetsutvärdering av rättsvetenskap och närliggande huvudområden samt juristexamen”, reg.nr 643-01402-11.

[6] Juridiska fakultetens synpunkter redovisades bland annat i *Juridicum: Nyhetsbrev från Juridiska institutionen* 3/2012.

innehållet i utbildningen eller sättet att lära ut juridik och rättsvetenskap. HSV beaktade inte den genomförda reformen i sin granskning, men även om den hade gjort det, är det tveksamt om de just genomförda förändringarna hade räckt för att klara kritiken för de identifierade bristerna.

Universitetet fick nu ett år på sig att åtgärda bristerna. Det klarades utan större svårigheter och hösten 2013 beslutade UKÄ att ge ”det samlade omdömet hög kvalitet för utbildning som leder till juristexamen vid Stockholms universitet.”[7] En viktig åtgärd som genomfördes för att säkerställa kvaliteten i förhållande till dessa examensmål var att införa omfattande uppsatsmoment på två obligatoriska kurser. Därmed kunde progressionen i utbildningen förbättras avsevärt. Dessutom genomfördes flera förändringar i själva kursen Examensarbete.

Men HSV:s kritik och beslut satte, som sagt, igång en process och ett ökat engagemang för att förbättra juristutbildningen ytterligare, utöver de krav som HSV hade föreskrivit. Nu, fem år senare, ser vi att HSV:s beslut har varit till mycket större nytta än skada för Juridiska fakulteten.

4. Förändringar vid Stockholms universitet – en ”Stockholmsmodell”

Åtgärderna för att få Juristprogrammet på banan blev startskottet för ett djupare arbete med att försöka förändra undervisningens utformning och utveckla en ”Stockholmsmodell”. I detta arbete har just de två examensmål i förhållande till vilka Stockholms universitet fick underkänt – tillsammans med examensmålen om kunskap om områdets vetenskapliga grund och förmågan till självständigt och kritiskt förhållningssätt gentemot rättssystemet – haft en central plats.

I januari 2016 fastställde Juridiska fakulteten sina strategier för 2016–18.[8] Inspirerad av det redan påbörjade arbetet med att förbättra utbildningen, anger fakulteten i sin strategi att studenterna på Juristprogrammet ska få:

”fördjupade kunskaper i och förståelse för centrala nationella och internationella juridiska ämnen och dessas samhälleliga kontext. Studenterna ska vidare få en fördjupad förmåga i att använda olika tolknings- och tillämpningsmetoder inom juridiken, samt göra kvalificerade bedömningar av komplexa juridiska frågeställningar. Juristprogrammet ska präglas av kritiskt tänkande, garantera såväl bredd som spets och genomföras med en tydlig progressionstanke. De europeiska och internationella dimensionerna och rättsliga strukturerna i utbildningen ska tydliggöras och förstärkas.”

Av strategierna framgår vidare att fakulteten, genom sin ”Stockholmsmodell” för undervisningen ska:

[7] Universitetskanslerämbetets beslut ”Uppföljning av juristexamen vid Stockholms universitet”, 26 november 2013, reg.nr 411-00531-13.

[8] Juridiska fakultetsnämnden, beslut 26 januari 2016.

”utveckla och stärka sina pedagogiska metoder, inklusive examinationsformer. Studenterna ska genom olika pedagogiska medel tränas i kritiskt tänkande och argumentation, i sin förmåga att lösa juridiska problem samt i att uttrycka sig väl i tal och skrift.”

När fakulteten hade kunnat enas om övergripande strategier påbörjades arbetet mer konkret för att genomföra dessa förändringar. Likväl var ambitionen alltför vagt definierad och det behövdes ett mer konkret beslut om hur undervisning och examination skulle utformas. Detta fick sin form i fakultetsnämndens ”Rambeslut för översyn och åtgärder i syfte att stärka studenters kritiska och vetenskapliga förhållningssätt på Juristprogrammet (’Stockholmsmodellen’)”.[9]

5. Generella, principiella, kritiska och vetenskapliga perspektiv på juridiken

Arbetet med rambeslutet tog avstamp i nedanstående uppdelning mellan olika perspektiv, teman, begrepp och sammanhang med bäring på undervisningen i juridik och rättsvetenskap. Notera att *exemplen* i Fält 1–3 inte är enhetligt tematiserade utifrån till exempel vetenskapsdiscipliner. Snarare syftar de till att illustrera olika utgångspunkter och referenser för studier i juridik och rättsvetenskap.

Fält 1	**Fält 2**	**Fält 3**
Rätten som fenomen	Rättstraditioner	Ämnenas fokus
Språkfilosofi	Globalisering	Fastställandet av ”gällande rätt”
Rättens roll i samhället lokalt-globalt	Demokrati Legalitet	”Domarperspektiv”
Rättens roll i samhället nationellt-EU-internationellt	Rättssäkerhet Legitimitet	Regelfokus
Sociologi	Interdisciplinära aspekter	Detaljer
Psykologi	Lagstiftningsteknik Etik	
Critical Race Theory	Mänskliga rättigheter	
Genus	Lagtolkning	
	Rättsfallstolkning	
	Evolution	
	Rättsbildning systematik	
	Rättskällefaktorer Rättvisa	

Något förenklat listar Fält 1 exempel på frågor och teman som typiskt sett antyder ett externt perspektiv på juridiken och rätten. De rör, med andra ord,

[9] Juridiska fakultetsnämnden, beslut 6 september 2016.

inte direkt fastställandet av gällande rätt, utan ger möjlighet till en rad kritiska bedömningar *av* rätten. Fält 2 listar exempel på generella frågor och teman som omfattar såväl externa som interna perspektiv på juridiken. Begreppen, perspektiven och sammanhangen som anges i Fält 1 och Fält 2 kan appliceras på olika rättsområden och ligga till grund för studier och analyser av exempelvis förvaltningsrätt, civilrätt eller processrätt. De frågor och teman som listas i Fält 3, slutligen, antyder ett internt perspektiv på rätten och fokuserar i stor utsträckning på juridikens detaljer, dvs. specifika regler, principer och processer, kort sagt detaljkunskaper om ”gällande rätt”.

Figuren syftar endast till att illustrera olika utgångspunkter och därmed perspektiv på juridiken. Det ligger däremot *inte någon värdering* i indelningen. Perspektiven i Fält 1 ligger inte nödvändigtvis på en mer ”avancerad nivå” än perspektiven i Fält 3. Begreppet ”metod” finns inte med i något av fälten, eftersom metodfrågor är centrala för frågeställningarna i alla fält och varierar mellan de olika fälten.

Perspektiven i Fält 1 och Fält 2 medför inte heller *per automatik* ett mer kritiskt förhållningssätt till juridiken än ämnesperspektivet i Fält 3. Man kan ha ett okritiskt förhållningssätt till frågorna som ryms i Fält 1 (exempelvis genom att beskriva en sociologisk teori) och ett vetenskapligt, principiellt och kritiskt förhållningssätt till frågor som ryms i Fält 3 (exempelvis när nya rättslägen ska analyseras eller när svensk rätt ska bedömas i ljuset av Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna) – och tvärtom. Insikter i Fält 1 och Fält 2 utgör dock en väsentlig grund för ett *bredare spektrum* av kritiska, principiella och vetenskapliga förhållningssätt, och ger därmed en *fördjupad* kunskap, även i förhållande till frågeställningarna i Fält 3.

En granskning av innehållet i sluttentorna på samtliga obligatoriska kurser på Juristprogrammet vid Stockholms universitet (från VT 2015 och HT 2015), samt samtal med studenter och lärare, visade tydligt att hittills har i stort sett allt fokus vid examinationen på juristutbildningen legat på perspektiven i Fält 3. Studenterna examinerades så gott som uteslutande i detaljkunskaper om gällande rätt och en snäv tillämpning av rättsdogmatisk metod i givna situationer, medan insikter inom ramen för de övriga perspektiven i Fält 1 och Fält 2 möjligtvis antogs komma på köpet. Det framkom också att beträffande de mer allmänna perspektiven i Fält 1 och Fält 2 hade studenterna på Juristprogrammet ganska vaga uppfattningar.

Rambeslutet innebär att vi i betydligt högre grad än hittills kommer att utbilda våra studenter i de mer generella, principiella och vetenskapliga perspektiven på juridiken, dvs. perspektiv som ryms i Fält 1 och Fält 2. Av beslutet framgår att åtgärder ska vidtas i syfte att säkerställa att en *väsentlig* del av *kursbetyget* på samtliga kurser baseras på examination av förmågan till kritiska och principiella förhållningssätt till juridiken.

6. Examination och undervisning

Nyckeln till den föreslagna reformen är alltså *examinationen*. Vi vet att studenternas inlärning i mycket hög grad styrs av den examination som påverkar betyget. De investerar tid i att skaffa sig de kunskaper som genererar höga betyg. Studenternas tentafixering är något som vi ibland beklagar, men som vi nu försöker utnyttja till något positivt. Om vi i de olika betygsgrundande examinationerna efterfrågar kunskaper gällande juridikens generella, principiella och kritiska perspektiv, kommer studenterna också att skaffa sig dessa kunskaper. Om vi i högre grad examinerar studenternas analytiska förmåga, kommer de att själva intressera sig för att träna upp den. En annan effekt av att förändra examinationen är att vi samtidigt måste förändra hur vi undervisar, och i förlängningen se över, uppdatera eller byta ut delar av den kurslitteratur vi har. Undervisningen kommer därför bli allt viktigare för att förbereda studenterna för examinationen. Återigen, detta är en långsiktig ambition.

Arbetet med att förändra undervisningen har naturligtvis väckt en rad olika frågor. En fråga är om ett större fokus på generella perspektiv, och ett svagare fokus på juridikens detaljer, kommer att innebära att studenterna går miste om viktiga ämneskunskaper, vilket i sin tur leder till att de kritiska perspektiven blir ganska meningslösa. Man kan inte analysera något ur exempelvis ett skatterättsligt perspektiv om man inte kan någon skatterätt. Det har dock visat sig att en utbildning med alltför stort fokus på juridikens detaljer leder till att studenternas analytiska förmågor inte utvecklas på ett tillräckligt bra sätt. Även ganska långt fram i utbildningen har studenterna ofta svårt att förstå hur de ska göra en djuplodande juridisk analys. Det vi ibland ser i promemorior och uppsatser är en kombination av dels ett rent deskriptivt avsnitt, dels ett avsnitt med reflektioner av mer personlig karaktär. Avsnitt där studenten redovisar en självständig, kritisk analys i frågan saknas ibland helt, och inte sällan är de av låg kvalitet. Att ytterligare stärka studenternas kunskaper i ”gällande rätt” hjälper inte i detta avseende. Samtidigt är det okontroversiellt att utbildningen i hög grad ska gå ut på att utbilda studenterna för att förstå vad som är gällande rätt och hur det fastställs.

Vårt förändringsarbete går ut på att i undervisning och examination stärka studenternas kritiska, principiella och vetenskapliga förhållningssätt till juridiken och *samtidigt* utbilda dem i gällande rätt. Undervisning och examination ska med andra ord *integrera* de generella, kritiska och vetenskapliga perspektiven med ämneskunskaperna. Vi kommer alltså fortsättningsvis inte stanna vid att fokusera på gällande rätt (Fält 3), utan i betydligt större utsträckning röra oss mot Fält 1 och 2 för att placera in gällande rätt i en bredare kontext. Det innebär att vi lyfter pedagogiken till en högre nivå, där vi går ifrån att nästan uteslutande utbilda studenterna i *vad* som är gällande rätt till att i större utsträckning utbildar dem om *varför*, vad det *innebär*, vilka *konsekvenser* det får, och hur det kunde ha varit *annorlunda*.

Vilka generella perspektiv som kommer att explicit lyftas fram i undervisning och examination beror i hög grad på ämnena. Inom exempelvis immaterialrätten är det naturligt att lyfta fram EU-rättens påverkan på svensk civilrätt eller rättens globalisering. Inom exempelvis straffrätten faller det sig naturligt att lyfta fram Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, legalitetsaspekter eller rättens roll i samhället. Inom vissa ämnen kan komparativa moment komma att användas i större utsträckning för att främja reflektion och kritiska analyser. Tanken är att studenterna inte ska stanna vid att ”tycka till” om en viss regel eller ett rättsfall, utan att de ska ha förmåga att sätta in reglerna och rättsfallen i en större kontext samt att analysera rätten utifrån exempelvis motstridiga ändamål och intressen, systemkonflikter eller funktioner.

7. Rätt, fritt – och stort

För att studenterna ska klara detta måste vi redan tidigt i utbildningen tillse att studenterna skaffar sig en ifrågasättande attityd till juridiken. Varför ser reglerna ut på ett visst sätt? Vad hade kunnat vara annorlunda? Vilka intressekonflikter ligger bakom regleringen? Varför saknas lagstiftning på området? Vilka faktorer påverkar rättsutvecklingen på ett visst område? Rambeslutet syftar till att redan från utbildningens början stärka studenternas kritiska förhållningssätt till juridiken.

Den nya undervisningsmodellen ska vara genomförd på samtliga obligatoriska kurser på Juristprogrammet från och med vårterminen 2018. Hittills har ett förtydligande gjorts i utbildningsplanen för Juristprogrammet, så att det framgår att för att kunna uppnå examensmålen ”måste all undervisning under programmet präglas av inslag som stärker studenternas kritiska, principiella och vetenskapliga förhållningssätt till juridiken”.[10] Dessutom har samtliga kursplaner för de obligatoriska kurserna reviderats för att tydliggöra att dessa perspektiv och inslag ska prägla såväl undervisning som examination. Kursplanerna för samtliga fördjupningskurser kommer också att undergå en granskning i detta syfte.

Självfallet räcker det inte att revidera styrdokument som utbildningsplan, kursplaner och kursbeskrivningar. Vi har även anordnat konferenser, seminarier och workshops, bjudit in föreläsare utifrån, haft möten med lärarkollegiet och avsatt medel för att genomföra denna förändring. Vi är inte alls i mål; det handlar ju, som sagt, om en långsiktig ambition och en kontinuerlig process för att stärka dessa inslag.

Det verkliga syftet bakom rambeslutet är inte att tillfredsställa UKÄ, utan att utbilda bättre jurister, jurister som är bättre förberedda inför yrkesliv och yrkesroller som vi idag faktiskt inte vet så mycket om. Rätten är i ständig rörelse och

[10] *Utbildningsplan för juristexamen vid Stockholms universitet*, se not 4.

på vissa rättsområden förändras ”gällande rätt” mycket snabbt. Också arbetsmarknaden utvecklas och förändras snabbt. Vi har ”testat” våra idéer på olika arbetsmarknadsrepresentanter och fått positiva svar; arbetsmarknaden efterfrågar jurister som kan sätta enskilda rättsfrågor i större sammanhang, som kritiskt kan förhålla sig till juridiken, som även kan använda juridiken strategiskt och som förmår att anpassa sig efter nya omständigheter.

Vi tror också att dessa förändringar tillgodoser den allt bredare arbetsmarknaden för jurister. Vi utbildar jurister som ska verka i en rad olika miljöer och vars arbetsinriktning också förändras. Jurister efterfrågas i dag i allt fler sektorer, inte alls bara i de traditionella juristyrkena. Arbetsmarknaden är betydligt mer varierad i dag än tidigare.

Jurister är överrepresenterade i olika maktsfärer, i såväl offentlig förvaltning som i det privata näringslivet. Det är därför viktigt att vi utbildar jurister med integritet som använder sitt juridiska kunnande så att de inte bara blir instrument för makten. Juridik och rättskunskap handlar om så mycket mer än att ”läsa lagtext” eller att ”läsa lagen”.

Jurister måste kunna verka under nya förhållanden där informationen flödar snabbt, där det är viktigt att kunna bedöma informationens tillförlitlighet och rättsliga relevans, och där juridiken i allt större utsträckning har gränsöverskridande karaktär. Sveriges och EU:s globala klimatförpliktelser ska genomföras med svensk och EU-lagstiftning och tillämpas även i lokala sammanhang; allt fler familjer har band och bakgrund som sträcker sig över nationsgränser, med en rad gränsöverskridande rättsfrågor; kommersiella transaktioner sker i stor utsträckning över statsgränser; ökad migration och större flyktingströmmar måste hanteras värdigt och rättsligt korrekt i enlighet med Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och andra internationella rättsakter. Exemplen är många. Sammanhangen är stora.

Studenterna på Juristprogrammet ska så klart utbildas att tänka ”*rätt*” och uppmuntras att tänka *fritt* när de förvärvar de kunskaper, färdigheter, förmågor och förhållningssätt som juristexamen kräver. Vi vill att de också ska tänka *stort*.